20 DE GENER

• • • TRADICIONS • • •

LA FESTA DE SANT SEBASTIÀ I EL BALL DEL BO-BO DE MONISTROL DE MONTSERRAT

Salvador Redó i Martí

• • •

Poques festes a la Catalunya central poden comptar amb la tradició de la de sant Sebastià de Monistrol de Montserrat. Encara són menys, però, les que resten documentades en els nostres arxius, municipals o eclesiàstics. L'autor d'aquest article és un monistrolenc que ja fa temps que, per la seva vinculació a la festa i al seu ritual, cerca informació històrica que li permeti trobar-ne els orígens i les vicissituds més enllà de les fàcils interpretacions que se solen transmetre per costum a cada poble quan hom parla del folklore i de les tradicions pròpies. Les pàgines següents són un darrer compendi d'aquest treball que combina l'erudició de l'historiador que fa recerca a l'arxiu amb el punt de vista afinat de la persona que també és en contacte amb la realitat que estudia.

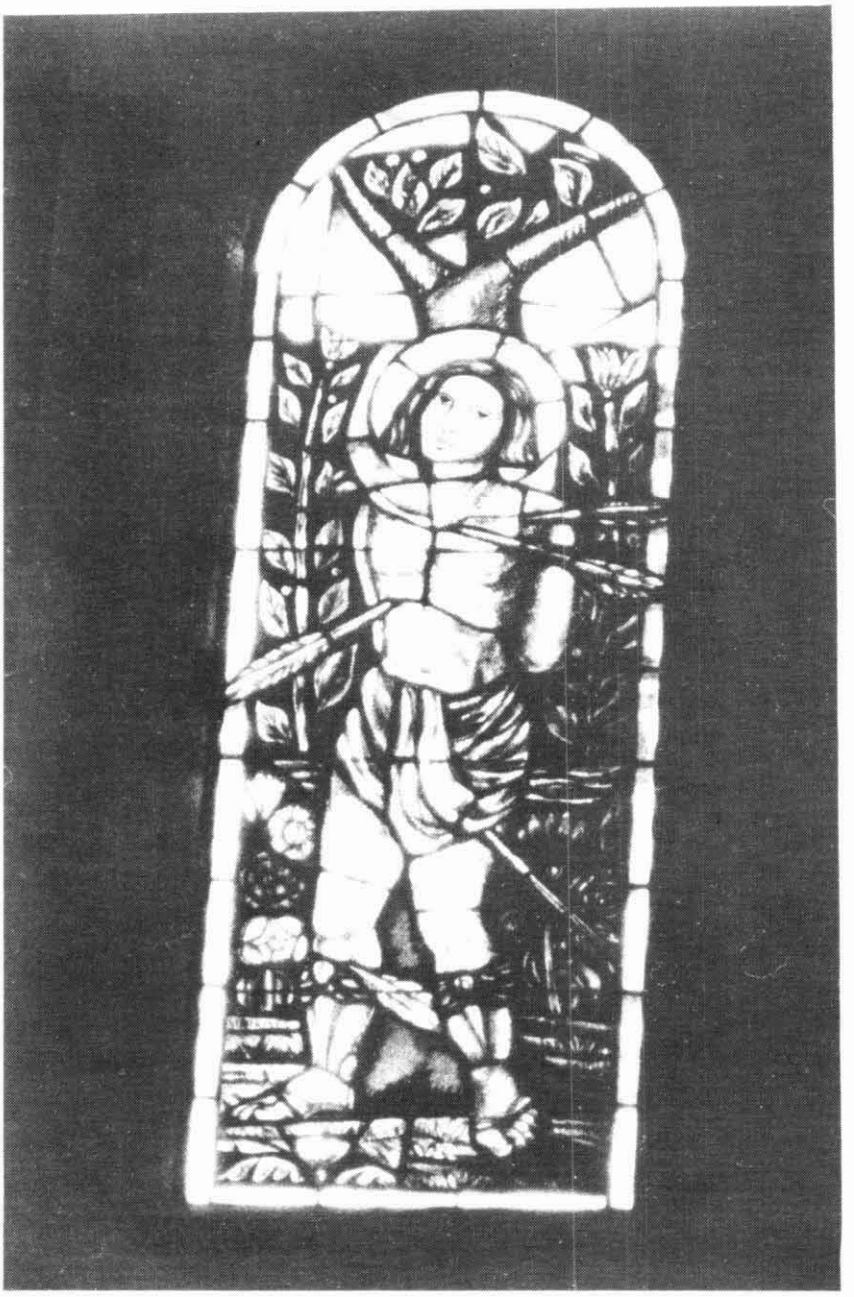

Imatge de sant Sebastià en un vitrall de l'Església Parroquial.

Cada any, el 20 de gener, festivitat de sant Sebastià, Monistrol de Montserrat celebra la festa votiva en honor al seu patró. La festa es desenvolupa seguint una clara litúrgia religiosa, tot i que l'adaptació al temps present hi ha incorporat també altres expansions més profanes.

La festa incorpora els elements més característics d'aquesta mena de celebracions: oficis religiosos, cant dels goigs i processó. Tot i així, l'element més autòcton és el Ball del Bo-Bo. La dansa és ballada per tres parelles en la plaça porxada del mateix nom. En alguns passatges del ball s'incorpora la figura del porrer, talment com l'antic ofici municipal que a Monistrol afegia el d'andador o carter, reminiscència d'una època històrica. La música de la dansa és d'autor anònim.

La primera manifestació de la celebració d'aquesta dansa és tan obscura com l'origen cert de la festa tal com ens ha pervingut. És del tot probable que l'inici s'hagi d'anar a buscar en les «ballades» tradicionals que es feien a Monistrol per sant Pere –sota la invocació del qual està l'església parroquial, i sant patró de la vila abans que ho fos sant Sebastià–, i per sant Jaume, patró de l'influent gremi de paraires.

Fins ara, i amb els treballs d'historiografia local de què disposem, no es pot datar l'origen del vot de poble a sant Sebastià. Durant molts anys hom el situava en les pestes del 1654, i així ho explicava un opuscle de Joan Solernou Patris, editat a Manresa el 1943. L'error de Solernou va ser de refiar-se del text signat pel credencer Josep Banqué i recollit en el llibre del credencer de sant Sebastià, sense contrastar-ho amb cap altra font. Aquest escrit, registrat en la pàgina 37 del llibre i fet probablement l'any 1850, dóna per cert que l'any 1654 era sant Sebastià el sant invocat.

El treball de recerca en la documentació existent a l'Arxiu Històric Municipal ha desmentit les afirmacions de Solernou, ja que en les àmplies referències a les pestes del període 1651-1654 els únics vots de poble que es van fer van ser a sant Felip Neri i a sant Nicolau de Tolentino.

LES PRIMERES NOTÍCIES

La primera notícia documentada sobre el vot de poble a sant Sebastià data del 17 de març de 1574. És una referència modesta i escadussera en un dels llibres dels *Manuals d'Acords* més malmesos de l'arxiu municipal i tracta de l'existència d'un ciri votiu.

La segona referència no torna a aparèixer fins al 2 de juny de 1591. També és un ciri votiu. Aquesta vegada l'escrit és més llarg i sòlid i s'hi esmenta, també per primera vegada, l'existència d'una imatge de sant Sebastià, i l'existència del que podia ser una processó amb el sant: «*Més amunt fonc proposat per dit honor jurat –Gabriel Prat, jurat en cap– de què Jaume Quatrebadals diu si la vila voldrà donar lo ciri de Sant Sebastià per a què es vengui, i lo conseguit [...] a memòria de qual se pinta lui Sant Sebastià de bulto s'ha fet en Barcelona, i pintat si sobraran diners, per a fer unes anses per a portar-lo per la vila, se faran. Puix que tot es fa a honra de la vila, és determinat se faça amb tal, que l'obra de l'església lo prenga per a fer lluminària per a lui preu acomodat i lo valor del que valdrà se faria pòlissa al clavari de l'abat de mal govern, i que ells donen raó com i amb què se seran distribuïts*». El document és signat per Joan Riusec, aleshores escrivent del Consell. Aquest document té el seu complement amb el registre en el *Llibre del clavari*, amb data de 21 de juny, on es fa constar que la suma aconseguida per la venda del ciri és de dotze lliures, quinze sous i sis diners. En el mateix escrit se'ns revela l'existència d'uns «*administradors del ciri de Sant Sebastià*».

LA RELÍQUIA

D'aquest element consubstancial a qualsevol vot de poble, en tenim notícia per primera vegada en un document del *Manual d'Acords* amb data del 27 de maig de 1606. El text és curt, però molt explícit: «*Item fonc determinat que lo magnífic en Salvador Sastre, jurat en lo any corrent i Jaume Alavedra vagen a Montserrat a tractar amb lo senyor abat –Antoni Jutje– aserca d'una relíquia diu vol lo senyor abat donar a la vila del gloriós Sant Sebastià, i que s'accepten per part de la vila i tractar del modo s'haurà de tenir en lo anar a cercar dites relíquies*».

Amb la documentació treballada fins ara, caldrà anar fins al 19 de gener de 1768 per tornar a trobar referències de la relíquia de sant Sebastià. La informació apareix en un document sense catalogar trobat en l'arxiu del Jutjat de Pau. La relíquia forma part d'un lot, conjuntament amb les de sant Josep, santa Llúcia, sant Roc i sant Antoni de Pàdua. Els obrers de l'església parroquial s'adrecen a l'abat de Montserrat Plácido Regidor perquè els doni llicència «*per a col.locar-les a la dita església parroquial o ses capelles*». Montserrat, per mà del seu vicari general, Agustín de Mora, contesta afirmativament, i després d'haver certificat la seva autenticitat «*aprovam i loam les dites relíquies per a què en les parts seran col.locades se pugan venerar com a relíquies de Sants*».

LES ORDINACIONS DEL 1663

L'única referència que tenim d'aquestes Ordinacions és la que ens dóna el Llibre del credencer de sant Sebastià, que encara és escrita més de cent anys després –el 1797 en l'encapçalament del text que havia de regir la celebració–, i que havia estat corroborada amb anterioritat, el 13 de febrer de 1769, per l'abat de Montserrat, Plácido Regidor.

Segons el mateix encapçalament, les Ordinacions del 1663 eren producte de la voluntat dels Administradors de tornar-les a «*son pristino estat*».

Les Ordinacions que havien de ser llegides abans de fer l'elecció dels nous administradors tenien nou punts que abraçaven aspectes religiosos, protocolaris, administratius i econòmics:

1r. Els tres administradors havien d'assistir a l'ofici de Completes «*i missa major, i combregar en ella, implorant la Divina gràcia, i intercessió de Sant Sebastià*».

2n. En acabar l'ofici de Vespres del dia de sant Sebastià, els administradors havien de proposar en la plaça

pública –l'actual plaça del Bo-Bo– els seus successors, que calia que fossin *«persones que ho merescan»* i acceptades públicament.

3r. En l'aprovació o no dels nous administradors només hi participen els administradors de l'any, el Consell de la vila i els que n'hagin format part.

4t. Els viudos i les viudes que es tornessin a casar durant l'any havien de subvenir a les despeses que generés la festa, segons assenyalessin els administradors.

5è. Cas que hi hagués algun viudo o viuda que no volgués pagar, es determina que *«se li faci tres dies d'escallots i fum; i si en dits tres dies no paga se li puga traurer penyores de sa casa, i vendre-les fins sia pagat lo que li serà taxat»*.

6è. Els administradors havien d'assegurar *«una cobla de músics»* per als oficis religiosos i per a la processó fent-se *«ballades amb tota decència»*. A més de les aportacions dels viudos i viudes, es pot recórrer a la bacina de l'església i, si cal, els administradors *«ho pagaran de ses bosses»*.

7è. Si algun dels administradors escollits renuncia al càrrec, haurà de pagar les despeses en què pugui incórrer el seu substitut, i si no vol assumir-les *«que lo executian del mateix modo està expressat per los viudos o viudes»*.

8è. Cap administrador podrà ser-ho, si no hi ha una separació de dos anys entre període i període, no podent escollir el pare al fill, ni entre germans.

9è. En el mateix acte d'elecció d'administradors i d'establiment de les taxes, s'escollirà el credencer, el qual haurà de portar el llibre de l'administració de la festa. El credencer de sant Sebastià haurà hagut de ser anteriorment credencer de l'Ajuntament.

EL LLIBRE DELS ADMINISTRADORS DE SANT SEBASTIÀ DE MONISTROL

Aquesta importantíssima font documental –que arrenca de l'any 1798 i que encara és oberta, ja que en ella s'escriu l'acta de l'assemblea anual de l'Associació de Sant Sebastià, amb les incidències de la festa i els noms dels administradors i els balladors i el porrer– és l'única que ens permet seguir pas a pas la celebració de la festa de sant Sebastià fins als nostres dies. Sembla que és la continuació d'un altre llibre *«a on s'escriuen los administradors, i notan les taxes determinades per pagar, als viudos o viudes que contrauen matrimoni»* i que els administradors escollits el 1797 per servir l'any a sobre, considerant que era *«molt derruït per sa antiguitat»*, van arraconar.

Gràcies a aquest llibre sabem de

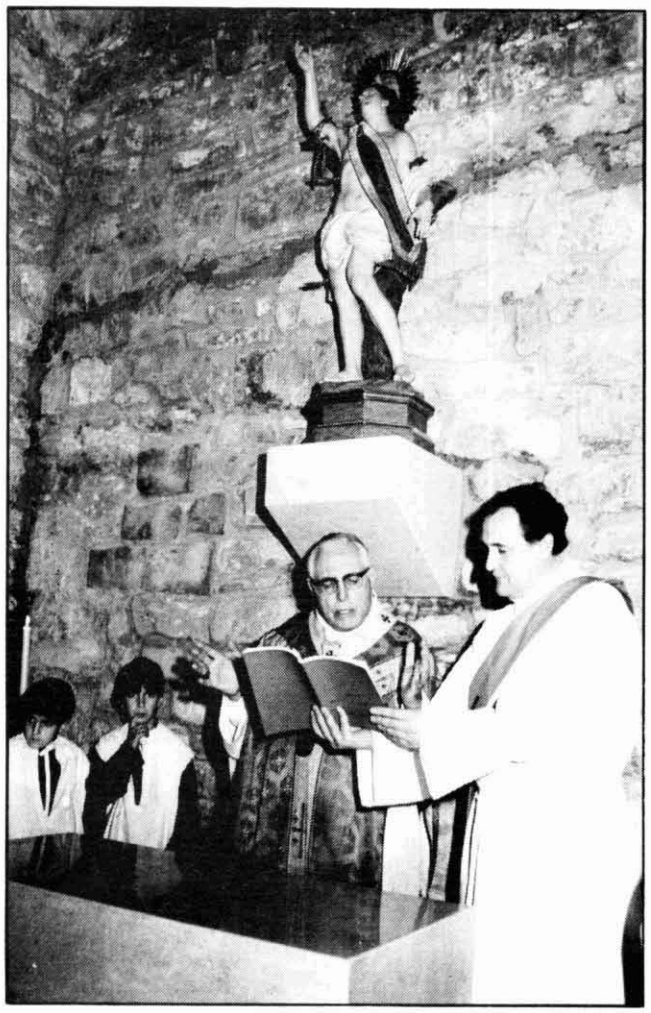

Benedicció de l'altar de la capella dedicada a sant Sebastià pel cardenal Jubany.

Reliquiari de sant Sebastià que es venera a Monistrol de Montserrat.

l'existència, l'any 1801, d'un «*pavelló per lo Gloriós Sant Sebastià*» i de la donació feta per «*un devot*» d'una copeta amb dues claus que havien de ser guardades pels administradors primer i segon «*i estos no lo podran deixar a ningú ni a altre sant*».

L'adveniment de la Guerra del Francès l'any 1808 ocasionà una ruptura de set anys –ignorem si totalment o parcialment–, i en el *Llibre dels Administradors* el salt cronològic és de set anys. Sembla que la festa es reprèn amb tota normalitat l'any 1815.

Les dificultats econòmiques que van sacsejar la dècada dels vint de la centúria passada tenen el seu reflex, també, en la celebració de la festa, l'any 1821 s'indulta «*los viudos i viudes s'han casat en lo present any [...] per ser mal any*». El 1824 torna a passar el mateix.

L'acta escrita el 20 de gener de 1831 té un relleu especial, és la primera on veiem escrita la relació d'Abat, Prior i Batlle, lligats als administradors, càrrecs honorífics que encara perviuen i amb els quals es designa respectivament una parella de casats, una de solters i una segona de casats.

La tercera guerra carlina afectà el desenvolupament normal de la festa: segons una «*nota d'observança*» del 20 de gener de 1874 es va acordar de celebrar només ofici solemne i processó «*en obsequi al gloriós Sant Sebastià, encarregant-se dits administradors de fer festa en 1874 amb les mateixes solemnitats que antes*».

L'any 1888 marca la fi d'una etapa en què la provisió econòmica era assegurada bàsicament per l'aportació dels administradors. La crisi econòmica obligà a indultar els viudos i les viudes que es tornaven a casar, i la prolongació de l'estat de les coses provocà la dimissió fins i tot de les classes dirigents, integrants principals de les ternes d'administradors.

Senyera de sant Sebastià donada per Nicolàs d'Olzina i Rosec.

L'ASSOCIACIÓ DE SANT SEBASTIÀ

Davant la possibilitat clara que pogués desaparèixer la celebració del vot del poble a sant Sebastià per manca de possibilitats econòmiques i de gent que l'organitzés, el 6 de gener de 1889 el batlle, Josep Janer i Pla, va convocar una sessió extraordinària de l'Ajuntament per decidir la constitució d'una associació que tingués cura de la festa. L'endemà, 7 de gener, se signà l'acta de constitució amb l'aval del mateix Ajuntament i amb la signatura de quaranta veïns fundadors. El 13 de gener es feia la primera elecció de junta que seria presidida per Miquel Riera. La presidència honorífica es va donar conjuntament a l'alcalde i al rector. Aquesta presidència d'honor encara és ostentada avui.

L'acta del dia 20 de gener reconeix que la celebració de la festa en aquesta nova etapa es féu «*amb tota la solemnitat que venia fent-se en los anys anteriors i confiant ajudant Déu quedarà assegurada per molts altres veniders la celebració de dita festa*». L'any 1897 els socis de l'Associació de Sant Sebastià ja eren noranta-cinc.

LA FESTA DE SANT SEBASTIÀ EN EL SEGLE XX

Pel que es desprèn de les actes del *Llibre dels Administradors*, el primer quart de segle va estar marcat per l'absència d'esdeveniments a considerar, llevat del fet que a partir del 30 de gener de 1922 els balladors

tornen a ser designats amb els càrrecs representatius d'Abat, Batlle i Prior.

És a partir de l'any 1932 quan les vicissituds històriques imprimeixen novetats en la festa. En l'acta de 20 de gener, signada pel credencer Josep Puig es llegeix que *«En aquest any per circumstàncies polítiques no ha estat permès celebrar la processó tradicional, i l'Associació junt amb els administradors han decidit que no fos ballat tampoc el Bo-Bo per considerar que era una festa popular indivisible. S'ha celebrat amb tota solemnitat l'ofici i la processó per l'interior de l'església»*.

En els anys 1933 i 1934, l'estat de coses no havia variat: *«aquest any continuen les mateixes dificultats que l'any passat i la festa se celebra amb la mateixa forma»*.

Arran de les eleccions del 1934 i amb l'establiment del *«bienni negre»*, la situació política a l'ajuntament monistrolenc torna a ser favorable a les manifestacions religioses públiques i així es poden celebrar les festes del 1935 i del 1936, un cop *«salvades les dificultats que privaven de celebrar la festa de la manera que era tradicional»*.

L'any 1936 veié, encara, la celebració de la diada de sant Sebastià. El desgavell posterior, la revolta feixista i la preponderància anarquista en la vida local obriria un parèntesi de tres anys.

Amb l'acabament de la confrontació bèl.lica es torna a recuperar la festa. El 1940 ja es van escollir nous balladors per a la dansa del Bo-Bo. En el llibre del Credencer hi ha l'acta corresponent, signada i escrita en català per Josep Puig, és tot un testimoni del moment: *«Transcorreguts els tres anys darrers, sotmès el nostre poble a la infàmia despòtica de l'opressió atea i revolucionària, tornem a veure'ns afavorits per la pau, amb circumstàncies avantatjoses per a la nostra tradicional festa. Amb la consegüent gratitud al Cabdill heroic que ha menat els passos de la nostra Pàtria, podem anotar, joisos i amb plena satisfacció, que el present any 1940 s'ha celebrat la festa del Sant Màrtir amb el relleu que mereixia després d'aquests temps d'esclavitud. La voluntat catòlica i tradicional del poble s'ha manifestat amb un esclat d'entusiasme, honorant Sant Sebastià, Patró d'aquesta vila»*.

A causa de l'estat ruïnós de la plaça del Bo-Bo, afectada pels bombardeigs, el ball del Bo-Bo no es va poder fer a la plaça porxada fins a l'any 1948. Mentrestant es ballava a la plaça de la Font Gran.

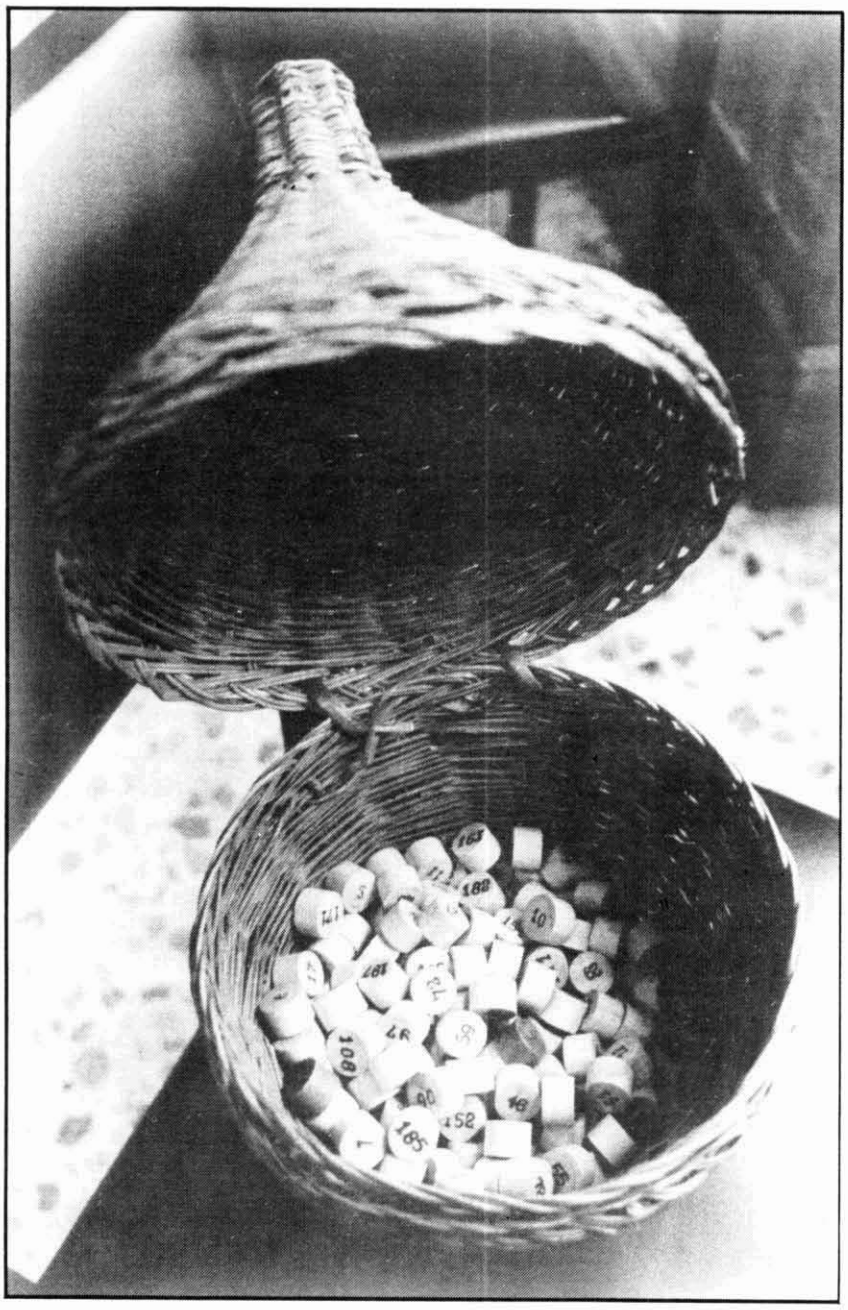

Rodolins que serveixen per escollir els balladors del ball del Bo-Bo i també els administradors de la Junta.

Uns nous estatuts

La caducitat de les antigues ordinacions obligà l'Associació a plantejar-se la promulgació d'uns nous estatuts. A tal efecte, el 26 de desembre de 1950 es nomenà una comissió formada per Jaume Serch, Domènec Gordi i Joan Subirana per a la seva elaboració. Aquests estatuts, amb vint apartats, i redactats en català, no van tenir mai un caràcter oficial, ni van ser presentats al Govern Civil per a la seva aprovació. L'Associació se'ls feia seus el dia 26 de desembre de 1952.

L'any 1965, i davant l'absentisme dels administradors, que s'escollien d'entre els membres de l'Associació de Sant Sebastià, i que havia portat la

festa a una important apatia, s'aprovà de crear la figura del secretari perpetu. Aquest nomenament va recaure en Josep Puig i Ribas, que ja havia fet amb anterioritat les funcions de credencer.

Amb la dècada dels 80, la festa experimenta una revitalització important. El 1982, l'arquebisbe de Barcelona, Narcís Jubany, va beneir l'altar dedicat a sant Sebastià en una de les capelles laterals de la parròquia de Sant Pere. El 1984, se celebrà el centenari de la senyera de l'entitat, donada per Josep Nicolàs d'Olzina i Riusec.

La figura del secretari perpetu es perllongà fins al 1985. La junta d'administradors escollida per al trienni següent va emprendre la renovació total del sistema jurídic de l'entitat, va elaborar uns estatuts nous, els va legalitzar i va obrir la festa a les dones. Els nous estatuts, que són els vigents, van ser inscrits en el Registre d'entitats jurídiques i de dret de la Generalitat el 2 de juliol de 1987.

Hem dit que la festa es va obrir a les dones. Ho explicarem. Fins aleshores, l'element femení estava exclòs dels actes més carismàtics de la festa. No podien ser socis de l'entitat i per tant tampoc no podien ser-ne administradors, ni balladors de *motu proprio*, ni podien participar a la processó, on només anaven els homes.

Ara les dones poden ser sòcies amb tots els drets, i poden ostentar tots els càrrecs reservats als associats. Tampoc no tenen cap restricció per anar a la processó. La culminació d'aquesta obra renovadora va ser l'edició d'una gravació que recull tota la part sonora de la festa i una simfonia que s'hi inspira, obra del mestre Agustí Cohí i Grau i titulada Festa a Monistrol, sant Sebastià, que va ser estrenada per primera vegada en públic el 13 de desembre del 1987 a l'església parroquial.

Els artífexs dels canvis van ser Tomàs Biarnés, Salvador Redó, Manel Doñate, Antoni Estatuet, Manel Grima, Miquel Sancristòfol i Joan Baptista Subirana, que integraven la junta.

EL BALL DEL BO-BO

L'origen d'aquesta dansa és incert. Ja s'ha dit al començament d'aquest article que és molt probable que sigui hereva de les «ballades» que es feien amb motiu d'altres celebracions patronímiques. L'actual música és un arranjament fet l'any 1971 per Eusebi Ponsa, que li donà un ritme més viu.

La dansa completa dura prop d'una hora. La ballen tres parelles i el porrer de sant Sebastià. Totes les figures del ball es repeteixen tres vegades al voltant de la plaça del Bo-Bo llevat de la sardana.

Comença amb la presentació de les tres dones a càrrec del porrer. A continuació cada parella, entrellaçades les mans, fa la seva presentació individual. Després les parelles reparteixen els dons del Sant als presents amb un vaivé rítmic dels braços i amb una volta per sobre seguint la cadència de la música. Finalment les tres parelles ballen una sardana saltada, com a signe d'alegria per la intercessió del Sant en favor de la

Ball del Bo-Bo. Presentació de les tres dames amb el porrer.

Parella de solters del ball del Bo-Bo.

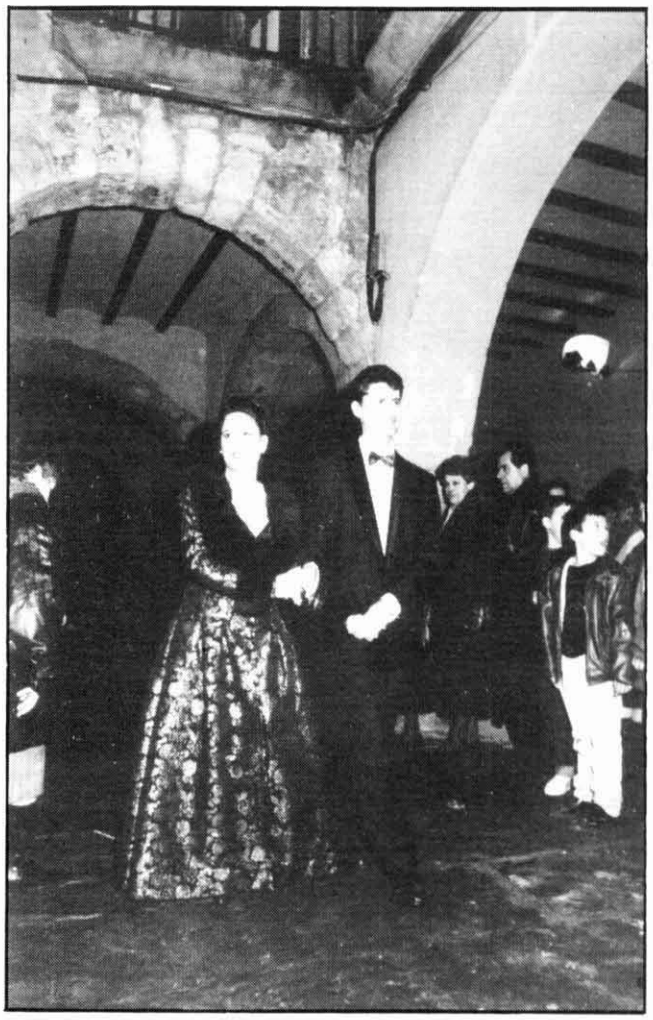

Parella de casats del ball del Bo-Bo.

vila. Tot això es repeteix també tres vegades.

Entre la segona i la tercera repetició el credencer llegeix en veu alta, i posa a referèndum dels presents, els noms dels tres balladors per a l'any següent. Després de cada nom el credencer pregunta si és bo, i els presents responen bo. D'aquest joc de pregunta i resposta pren el nom la dansa del Bo-Bo. Si algun dels balladors no fos considerat idoni es respondria: pega. Aquesta és una situació que, si més no modernament, no s'ha donat mai.

Cal tenir present que els balladors són escollits per sorteig entre els socis que expressen la seva voluntat de ser-ne. Aquest sorteig es fa la diada de Sant Esteve a l'Ajuntament en el marc de l'assemblea ordinària de socis. El sistema emprat encara fa servir els antics rodolins amb un número. És escollit el nom que coincideix amb el número corresponent de soci, que prèviament s'hauran separat de la resta de rodolins dels socis no balladors.

Els escollits no ballaran en la festa immediata sinó en la de l'altre any, de manera que els escollits el dia de Sant Esteve del 1991, no ballaran el 20 de gener del 1992, sinó per Sant Sebastià del 1993.

BIBLIOGRAFIA

ESTATUET i USON, Antoni: «Una tradició: el ball del Bo-Bo», a *Revista Art i Esplai*, núm. 8, any II, gener 1971. Ed. Grup Art i Esplai, p. 15. Monistrol de Montserrat.

REDÓ i MARTÍ, Salvador: *Les pestes, Sant Sebastià i la tradició del Bo-Bo*. Col. «Monografies monistrolenques», 2. Ed. L'Aixernador, edicions argentonines-Associació de Sant Sebastià. Argentona-Monistrol de Montserrat 1988.

SOLERNOU PATRIS, Joan: *La Fiesta del Bo-Bo*. Manresa 1943

SUBIRANA, Joan: *Associació de Sant Sebastià*. Recull. Ed. Associació de Sant Sebastià. Monistrol de Montserrat 1987.

Salvador Redó i Martí

Periodista